

פרשת האזינו

כוח הראיה

לב, מט-נב וְרָאָה אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן... כִּי מִנְגִיד תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ

נגזרה הגזירה שמשה לא יכניס ולא יכנס לארץ כנען. ונשאלת השאלה, מהי חשיבות אותה ראייה שכן הותרה לו ולמה היא נועדה? האם מדובר על פיצוי חלקי 'לראות' בלי ובמקום לבוא? ועוד יותר קשה, מדוע להלן (לד, א) "וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת-כָּל-הָאָרֶץ, אֶת-הַגִּלְעָד" ... כלומר נס מיוחד במינו, שאדם העומד על הר נבו בעבר הירדן יכול לראות את "הַיַּם הָאֲחֵרוֹן, וְאֶת-הַנֶּגֶב", מלבד ארץ "נַפְתָּלִי וְאֶת-אֶרֶץ אֲפֵרַיִם וּמְנַשֶּׁה". וכל כך למה? האם כדי לפייס את משה רבינו בפיצוי חלקי על כך ש"וַיִּשְׁמָה לֹא תַעֲבֹר"??

דרך מיוחדת מצינו בזה אצל רבינו עובדיה ספורנו, אשר בקצירת האומר הניח יסוד לכל הסוגיא, וזה לשונו (ד"ה וראה את ארץ): לתת שם ברכתך, עכ"ל. כלומר, כדי שברכה תחול, נחוץ שיהיה מגע (לפחות מגע עיין) בין המברך ובין המתברך. לכן "תִּרְאֶה" וכן "וַיִּרְאֶהוּ". ובניסוח מפורש יותר (לעומת שלוש מלים) כותב הספורנו (להלן לג, א ד"ה וזאת הברכה אשר ברך משה): כשהראהו האל יתברך את כל הארץ לפני מותו, כדי שיברך את הארץ ואת ישראל בה, כמו שהיתה כונתו באמרו (לעיל ג, כה) "אֶעֱבְרָה-נָא וְאֶרְאֶה", עכ"ל. כלומר, גם כניסתו לארץ כנען נועדה לברך את ההתישבות וההתנחלות בה וזאת על ידי ראייה דוקא (ועיין שם בספורנו, שלכן לא הסכים הקב"ה לכך, שהרי אילו היה גם רואה וגם נכנס, אי אפשר היה להגלות את ישראל מהארץ, עם כל המשתמע מכך לגבי שפיכת כעסו על עצים ואבנים. עסקנו בזה בפרשת דברים א, לז).

על חשיבות המגע בין המברך ובין המתברך, עמד הספורנו גם בפרשת ברכת יעקב את בני יוסף.

זה לשונו (בראשית מח, י) בד"ה "לֹא יוּכַל לְרְאוֹת": היטב, כדי שתחול עליהם ברכתו בראותו אותם נכלומר, אין כאן בעיה של זיהוי

הנכדים, כי אם בצורך למגע (או פיזית או ראייה חדה) בין המברך והמתברך], כענין (במדבר כג, יג) "אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם" [לשם קללה שתחול עליהם], וכענין (דברים לד, א) "וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת-פְּלִהֲאָרֶץ" - כדי שיברך אותה. וכן באלישע (מלכים-ב ב, כד) "וַיִּפֶן אֶחָדוֹ וַיִּרְאֶם וַיִּקְלָלֵם" [גם שם לשם קללה]. ושם בד"ה וישק להם ויחבק להם כתב: כדי שתדבק נפשו בהם [בהעדר מגע עין] ותחול עליהם ברכתו, עכ"ל.

הרי שנחוצו ודרוש מגע מסוים (או פיזי או אופטי) בין המברך והמתברך, כדי שתחול ברכתו עליו. והנה כבר בחומש בראשית מצאנו גם אצל הרמב"ן התיחסות ברורה לכח הראייה בכל הנוגע לחלות הברכה על המתברך. בפרשת לך לך (טו, יח ד"ה "בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת ה' אֶת-אַבְרָם פְּרִית לְאִמּוֹ") פורש לפנינו הרמב"ן את ארבע הבריתות השונות שכרת הקב"ה בינו ובין אברהם, על הבטחת הארץ לו ולזרעו. בנועם לשונו מראה לנו הרמב"ן כיצד כל ברית חדשה (פרק יב, יג, טו, יז) מוסיפה על הקודמת, או בכמות או באיכות או בשתייהן. כאשר הגיע לברית השנייה (פרק יג) כותב הרמב"ן:

...ואחרי כן [כלומר, אחרי הברית הראשונה שהיתה כללית לא באר מתנתו] כשרבו זכויותיו בארץ [מתנת ארץ ישראל קשורה קשר הדוק בזכויות ישראל ולא בשיקולים אלו או אחרים] הוסיף לו (יג, יד) "שֶׁאֵנָּה עֵינֶיךָ וַיִּרְאֶה... צִפְנָה וַנִּגְבְּהָ וַנִּקְדְּמָה וַיִּמָּה", כי יתן לו כל הארצות ההן בכללן [כלומר, תוספת כמותית גדולה]. ואין הטעם "אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה" [על הראייה הפיזית בלבד] כי ראות האדם איננו למרחק [ואז היתה זאת ברכה מצומצמת ביותר], רק [הכוונה היא] שיתן לו לכל מראה עיניו - הרוחות [דהיינו שטחים בכל ארבעת הכיוונים מעל ומעבר למה שיכול לראות פיזית]. או שהראהו כל ארץ ישראל [על ידי נס] כאשר היה במשה רבינו... עכ"ל.

ולמרות הדמיון בין אברהם ובין משה, שגם זה וגם זה זכה לנס גדול אשר על ידו יכלו לראות שטחים גדולים, נראה לומר שיש כאן 'שני דינים' בסוגית הראייה שלהם. בעוד אצל משה רבינו הראייה היא מדין ברכה, אצל אברהם הראייה היא מדין קנין. האבות הם אשר עשו קנין בארץ ישראל בשביל כל הדורות. רק עליהם אומרים "אלקי אברהם" וכדו', כי דין אומה יש לאבות ולא

דין יחידים [עייין בזה בהרחבה בפרשת לך לך]. ארץ ישראל היא אצל אומות העולם רק כפקדון, עד אשר בעליה אמיתיים (עם ישראל) יבואו לרשתה. לכן יכול היה אברהם אבינו לעשות קנין בארץ כנען מדין 'הבטה בהפקר קונה'. אין אברהם מפקיע את הבעלות על ארץ ישראל מידי אומה אחרת, כי לכתחילה קבע הקב"ה כי הבעלות הזאת שייכת לעם ישראל. דרושה רק פעולת 'חזקה' לתת 'חלות' ברורה וקבועה לבעלות זאת. כאמור, פעולה זאת של חזקה נעשתה לא על ידי חפירה, כי אם על ידי ראייה. כדי שלא יהיה ערעור על אותה ראייה — חזקה, נצטוו אברהם (ובעקבותיו יצחק ויעקב) לחזק את הקנין והחזקה על ידי פעולות נוספות, כגון "קום הַתְּהַלֵּךְ בְּאַרְץ". כך נראה לנו לפרש את דברי הרמב"ן. לפי זה נראה לומר כי הרמב"ן בדבריו 'כאשר היה במשה רבינו' התכוון לנס הראייה למרחוק, ולא לתכלית ולתועלת פעולת הראייה, אשר, כאמור, אצל אברהם היה מדין קנין ואצל משה מדין ברכה.

עד כאן שני סוגי ראייה — ראייה של ברכה וראייה של קנין. והנה בעוד מקום אחד מצאנו התיחסות לשאלת מגע ראייה בין המברך ובין המתברך. כפי שנראה, אין זה סוג שלישי של משמעות המושג ראייה, כי אם מקרה בו אין הראייה יכולה לפעול את פעולה של חלות ברכה, עקב בעיה (לא בראייה אלא) אצל המועמד לקבל את הברכה. כוונתנו לברכת יצחק את עשו לפני מותו, וז"ל הספורנו (בראשית כז, א ד"ה ותכהינה עיניו):

כמו שקרה לעלי שלא מיחה בבניו, כאמרו "ולא כָּהָה בָּם" [לשון נופל על לשון, מידה כנגד מידה, בין "כָּהָה" ובין "וְעֵינָיו הִחְלוּ כְהוּת, לֹא יוֹכַל לְרְאוֹת" — שמואל-א, ג, ב] ולא קרה זה לאברהם [שמת בגיל 175] וליעקב [שמת בגיל 147] שהיו יותר זקנים ממה שהיה יצחק אז [בן 100 שנה, שהרי בגיל ששים נולדו, וכעת הם בני ארבעים שנה, וכבר כהו עיניו] וממה שהיה עלי [שהיה אז בן 98]. באברהם כתיב (שם כה, א) "וַיִּסְּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה" [והרי התשמיש גם מחליש את כוחות הגוף והראייה, ובכל זאת לא כהתה עינו אפילו בסוף ימיו]. וביעקב עם כל צרותיו ודמעות עיניו כתוב (שם מה, ח) "וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף" [כלומר, עדיין היתה לו ראייה כללית טובה "וַיִּדְעֹתִי בְּנֵי יִדְעֹתִי" אף על פי שהיה רואה בכובד, כאמרו "וְעֵינָי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוּ מְדֻקָּן" [ולא "וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מְרֹאֵת" (שם כז, א), כי אצל יעקב היה זה תהליך טבעי, בעוד

אצל יצחק היה בזה משום עונש מידה כנגד מידה] באופן שלא הכיר התמונה הפרטית [אבל ראייה כללית טובה היתה, שנאמר "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף", כלומר, זיהה אותם כבני יוסף], עכ"ל הספורנו.

שונה אפוא, בעיית הראייה במקרה של יצחק אבינו מזה של יעקב ומשה. אצל יצחק יש קושי להעביר ברכה מהמברך אל המתברך, באשר יש טעות/חסא בעצם הרצון לברכו. כך אמנם ביאר הספורנו (בראשית כו, לח ד"ה ותהיינה מורת רוח):

...והנה יצחק עם כל זה לא הכיר רוב רשעו של עשו, שלא היה מוחה בהן [נשותיו]. ובזה נכשל שהשתדל לברך את עשו... עכ"ל. המתברך במקרה של עשו אינו ראוי לקבלת הברכה על ידי ראייה בלבד. הראייה אמנם קושרת בין המברך ובין המתברך, אבל היא אינה גורמת שינוי כל שהוא לא אצל המברך ולא אצל המתברך. לכן במקרה הזה של רצונו של יצחק אבינו לברך את עשו היה צורך ב"וַעֲשֵׂה-לִי מְטַעַמִּים" (שם כז, ד), שם מפרש הספורנו: רצה במטעמים כדי שיתעסק בכיבוד אב, ובזה תחול עליו הברכה (עכ"ל).

כלומר, היות והבעיה היא מצד המתברך, עליו לעשות פעולה מסוימת של מצוה, כדי להעלות את מידת נכונותו ומוכנותו לקבלת הברכה. אז ורק אז, תיצור הראייה את הקשר בין שניהם והברכה תחול, כי אין הבעיה בצד 'הטכני' של העברת הברכה, כי אם בעצם חוסר המוכנות של המתברך באשר הוא.